

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

**Літати небом. Жити на Землі.
Геопоетичні стратегії сучасних
літературознавчих досліджень**

*Матеріали
Міжнародної наукової конференції*

Бердянськ – 2023 рік

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

Редакційна колегія:

Новик О.П., доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет; **Харлан О.Д.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет

*Друкується за рішенням вченої ради
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 12.08.2023 р.)*

С 43 «Літати небом. Жити на Землі. Геопоетичні стратегії сучасних літературознавчих досліджень»: матеріали міжнародної наукової конференції (28–29.09.2023 р.) / [ред.кол.О. П. Новик, О.Д. Харлан]. Бердянськ : БДПУ, 2023. 368 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції, що відбулася на базі факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету. Конференцію було присвячено питанням геопоетики в культурі, літературознавстві; проблематика доповідей спирається на потреби наукового літературознавства та практики викладання літератури у контексті геопоетичних концепцій.

Матеріали збірки можуть бути використані вчителями та студентами-філологами, викладачами, аспірантами, а також усіма, хто цікавиться сучасними проблемами дослідження літератури.

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2023

© Автори статей, 2023

3. Shifting Borders. East European Poetries of the Eighties: [compiled and edited by Walter Cummins/ Ukraine, compiled by Larissa M.L.Z. Onyshkevych]. London and Toronto: Associated University Press, 1993. P. 363-400.
4. Slavutych Yar. Oasis: Selected Poems. New York: Vantage Press, inc., 1959. 64 p.
5. Slavutych Yar. Oasis. Ukrainian Poems. Edmonton, Alberta: Slavuta Publishers, Ltd., 1960. 64 p.

Вельчєва К.О.,
кандидат філологічних наук,
Університет імені Альфреда Нобеля,
м. Дніпро

СНОВИДІННЯ ЯК ПРОСТІР ВЗАЄМОДІЇ НЕБЕСНОГО І ЗЕМНОГО СВІТІВ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ПОЕМІ «ПЕРЛИНА»

Англійська алегорична поема «Перлина», створена в XIV ст. невідомим автором, є елегією на смерть маленької дитини і водночас теологічним трактатом про спасіння душі. Поема відрізняється складною формою: у ній поєднані алітерація і рима, важливу роль грають лексичні повтори. «Перлина» належить до жанрової традиції видіння-сну (dream vision), вкрай популярної в Англії того часу: у такій формі написані анонімні «Накопичувач і Марнотрат» і «Спір трьох віків», «Книга про герцогиню», «Дім Слави», «Пташиний парламент» і пролог до «Легенди про добрих жінок» Джеффри Чосера, «Видіння про Петра Орача» Вільяма Ленгленда.

Характерними рисами цих поем є розповідь від особи самого сновидця та опис обставин, що передують засинанню, – разом із згадкою про завершення сну і міркування про його значення він утворює обрамлення цього сновидіння. Розповідачеві могли бути приписані певні власні риси автора. Так, у Чосера постає поет-сновидець на ім'я Джеффри, у «Видінні про Петра Орача» цю роль виконує такий собі Вілл, що замість молитов занадто захоплюється складанням віршів. Звичайно, не варто очікувати, що ці образи достовірно

відображають особистості авторів. І Чосер, і Ленгленд користуються однаковим художнім прийомом, довіряючи розповідь «наївному» розповідачеві: сновидці в їх поемах позбавлені глибокого розуміння події або проблеми, дивляться на неї під неналежним кутом зору, що дозволяє розгорнути бесіду між сновидцем та іншими дієвими особами. При цьому події сну найчастіше пов'язані з питаннями, які цікавлять або бентежать розповідача наяву.

Поема, що знаходиться у фокусі нашої уваги, відкривається описом чудової найціннішої перлини, яка впала в садову траву, і безмежної журби її власника з приводу непоправної втрати. Ця алегорія передає горе розповідача – невтішного батька, який приходить на могилу доньки. Перлина для середньовічної свідомості символізує чистоту, мотив якої пронизує всю поему. Крім того, було висловлено припущення, що якщо в поемі є автобіографічна основа, то справжня донька поета могла мати ім'я Margarita, Margery (що походить від грецького слова «перлина») [2, 23–24].

У стані відчаю розповідач засинає на могилі: *«Я впав на квітковий покров, / Не знали пахощі пощад – / І раптом сон мене зборов / Понад перлиною без вад»* [2, 189-191] (тут і далі цитується переклад Олени О'Лір, виконаний з перекладу поеми на сучасну англійську мову авторства Дж.Р.Р. Толкіна). Уві сні йому відкривається неznана місцевість, пейзаж якої і може бути описаний у звичних категоріях, і одночасно дивує людське сприйняття. Розповідачеві відкриваються ліс із дерев зі сріблястим листям і синіми стовбурами, кришталеві скелі, перлини під ногами замість піску, стрімка ріка, дно якої вкрите дорогоцінним камінням. Навколо співали яскраві птахи, а плоди розточували такі пахощі, що сновидець наситився одним лише запахом. У всьому сновидець відзначає незрівнянну красу і невимовну дивовижність. Цей опис нагадує земний рай, яким він поставав у середньовічній уяві. Такі тексти, як «Про блаженство смерті» Амвросія Медіоланського, Апокаліпсис Павла, «Страждання Перпетуї і Феліцити», породжують традицію розміщувати подібний locus amoenus перед входом до Небесного Єрусалиму [1, 156-157]. Саме так побудовано потойбічний ландшафт у сновидінні в поемі «Перлина».

Принади місцевості, куди потрапив сновидець, настільки захоплюють його, що тимчасово позбавляють земних страждань: *«Мій сум розвіяли, зрадив / Мій дух, і біль не дошкуля. / Я в щасті, як над плином брів, / Сягнув ще вищого щабля: / Що далі йду вздовж берегів, / То більша радість окриля»* [2, 195]. Та помітивши на іншому березі дівчинку в білому розшитому перлами вбранні, він упізнає її в щасливому екстазі, на зміну якому одразу повертається біль, а потім страх, що вона зникне, немов примара. У просторі свого сновидіння до раю потрапляє людина зі своїми земними почуттями і особистою трагедією, перенесеними з реальності наяву, але зустрінута Перлина стає інакшою. Вона має царствений вигляд і володіє вищою мудрістю, до якої намагається долучити сновидця. Розповідач хоче бачити в Перлині ту саму маленьку дівчинку (*«На землі / Й двох років ти не прожила»* [2, 219]) та прагне воз'єднатися з нею. Але насправді перед ним постає не тіло, а душа, яка через свою непорочність потрапила на небеса: *«Та нареченою обрав / Мене Всевишній поміж дів / І, мов царицю, увінчав / Вінцем, щоб у віках зорів»* [2, 215].

Образ сновидця є варіантом «наївного» розповідача, який підходить до життєвої події та до явленого уві сні одкровення з обмеженою міркою. Перлина дорікає йому за скорботу, за віру лише своїм очам: *«Як скарб оплакуєш ти свій / Утрачений, то це мана / Терзає розум твій сліпий»* [2, 205], адже її душа тепер у блаженстві, і батько мусить навчитися прийняттю всього, що дається Богом, та радіти Його милості. Тим не менш, поет наголошує, наскільки людині важко позбутися земного – відмовитися від своїх почуттів, цінностей, досвіду, вад. Сновидець має змогу здаля насолодитись видінням Небесного Єрусалиму і процесії на чолі з Агнцем, у складі якої іде Перлина, але видіння розвіюється, коли він, підкоряючись імпульсу, кидається через річку до своєї найдорожчої. На цьому сон переривається, і розповідач прокидається у тузі, але, згадавши урок, намагається відтепер прийняти волю Божу і втішатися загробною долею Перлини.

Подорож до раю пов'язує «Перлину» з багатою релігійною візіонерською традицією. Автор включає в художню ткань поеми сакральні топоси, пристосовуючи цю топіку для роздумів

над індивідуальним переживанням трагічної події та, ширше, над проблемою обмеженості людського розуміння Божого задуму.

У сновидчому вимірі очікування розповідача спростовуються. Йому відкривається, що мала дитина без заслуг удостоєна найвищої пошани на небесах, що горе у житті земному перетворюється на радість у вічному житті. Він проходить три етапи – невідання, одкровення уві сні та змінений під його впливом внутрішній стан. Такі три етапи у релігійних видіннях Кетрін Л. Лінч порівнює з процесом ініціації та услід за антропологами називає перехідну стадію – долучення до нового знання, яке далі породить зміну, – лімінальною [3, 47]. У поемі «Перлина» сновидіння стає лімінальним простором і виконує таке призначення, оприявнюючи хибність людських уявлень і цінностей, коли вони зіштовхуються з проявами вищої реальності.

Література

1. Делюмо Ж. У пошуках раю. З фран. пер. Борисюк З.П. Київ: Юніверс, 2013. 264 с.
2. Толкін Дж.Р.Р. Сер Гавейн і Зелений Лицар, а також Перлина і Сер Орфео / за редакцією Крістофера Толкіна; переклала з англійської Олена О'Лір. Львів: Видавництво «Астролябія», 2021. 336 с.
3. Lynch K.L. The High Medieval Dream Vision: Poetry, Philosophy, and Literary Form. Stanford, California: Stanford University Press, 1988. 263 с.

Вісич О. А.

докторка філологічних наук,
Національний університет «Острозька академія»

СВІЙ/ЧУЖИЙ У ПРОСТОРІ КРИМСЬКОГО РОМАНУ АНАСТАСІ ЛЕВКОВОЇ «ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ»

Крим як культурно-історичний простір тривалий час цікавив українських письменників, які з різною естетично-ідейною метою перетворювали його на простір художній. Активізація звертання до кримської теми відбулась наприкінці ХІХ-початку ХХ ст. переважно в малій прозі (Леся Українка,